

Aanwezige leden: Van Beek, Berghuis, Dijkstra, Dölle, Van Egmond, Geljon, Hokke, Ten Hove, Hupsch, Van Loon, Mooij-Kemp, Oosterhuis, Van Reisen, P. Rose, Roukema, Staat, Tevel, A. Troost, J. Troost, Van der Vliet, Vos, Van der Wal, Van Willigen, Witkamp, Zakrzewska.

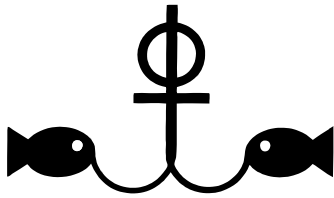
De **ochtendlezing** werd gehouden door em. prof. Joost Baneke onder de titel *De geordende weg. Cassiodorus over psychologie, politiek en psalmen*. De lezing begon met een (Gregoriaans) muzikale vertolking van psalm 51 (*Asperges me*) door de spreker, die hiermee aandacht vroeg voor de grote waarde van auditief geheugen, degenen die ons recentelijk ontvallen zijn, maar ook voor de overtuiging van Cassiodorus dat elke Bijbellezing dient te beginnen met een gebed. Cassiodorus had niet alleen een veelzijdige maatschappelijk-politieke en kerkelijke carrière, hij was ook een begenadigd schrijver. De spreker werkt momenteel aan diens *Expositiones psalmarum*, waarin Cassiodorus zich een liefhebber van de Augustijnse psalmuitleg toont, met de ambitie deze psalmuitleg meer gestructureerd en duidelijker naar voren te brengen.

Zowel de teksten als de muziek werden beschouwd als door David opgesteld. De opvatting van muziek leunde bij Cassiodorus (en vele tijdgenoten) sterk op Pythagoreïsch gedachtegoed: de muziek functioneert als een systeem van getalsmatige verhoudingen en is een weerspiegeling van de juiste orde. Cassiodorus stond onder andere in contact met Boëthius, wiens einde in gevangenschap soms – zij het zonder doorslaggevend bewijs – mede Cassiodorus verweten wordt. Boëthius had een traktaat van Pythagoras over de muziek vertaald.

De ambtenaar Cassiodorus zag de functie van hem en zijn collega's als noodzakelijk voor de ondersteuning van de vorst (in zijn geval gedurende lange tijd Theodorik de Grote, die hij in de Platoonse traditie als koning-filosoof beschrijft). De verhouding tussen God en de natuur kon de vorst weerspiegelen in zijn keuze voor de juiste ambtenaren. Faalde hij daarin, dan ontbrak Gods genade. Verkeerd wandelen betekende ook leven zonder muziek, die immers door de juiste ordening gekenmerkt werd.

Zo'n leven zonder muziek was er voor Cassiodorus niet: hij becommentarieerde alle psalmen. Daarbij gebruikte hij ook de regels van de klassieke retorica, die hij terugvond in Davids werk en aan het navolgen waarvan hij ook de muzikaliteit van de psalmen mede toeschreef.

Na deze bespiegelingen volgde twee mooie **in memoriams door Nienke Vos: eerst voor Sibbele de Boer, daarna voor Gerard Rouwhorst**. Waar De Boer minder bekend was bij de leden van ons genootschap en de laatste jaren niet meer naar de vergaderingen kwam, was Gerard tot op het laatst nauw betrokken bij de Stichting, onder andere bij de organisatie van het komende lustrumcongres. Zijn gemis doet zich

dan ook voelen bij velen. Op verzoek is het in memoriam voor Gerard bij dit verslag opgenomen (pp. 5-8).

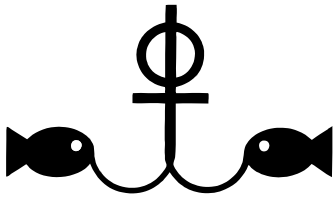
In de **middaglezing** stond drs. Hans van Reisen onder de intrigerende titel *Welke vrouw wil zes mannen? Aspecten van Augustinus' uitleg van Jezus' ontmoeting met de Samaritaanse vrouw (Joh 4,1-42)* stil bij Augustinus' uitleg van voornoemde perikoop in het Johannesevangelie, waar de kerkvader zich in twee teksten over gebogen heeft. De eerste, kortere, tekst is *De diversis quaestionibus* 64 (gedateerd 388-397), de tweede *In Johannis evangelium tractatus* 15 (van voor het jaar 410). Van Reisen zette uiteen hoe de lezing van de Johannes-passage in leeskringen grofweg drie verschillende reacties oproept: sommigen beschouwen de Samaritaanse zonder meer als zondares, die door vijf mannen verstoten is. Jezus' kennis over haar situatie verhoogt zijn roem. Anderen staan een meer feministische lezing voor en zien de Samaritaanse als een vrouw die door geen man klein te krijgen is. Een derde groep stelt vooral vragen over de achtergrond van de Samaritaanse vrouw en de situatie waarin ze zich bevindt.

Voor aanvang van zijn bespreking wijst Augustinus op de verborgen betekenissen die de evangelietekst in zich draagt. Daarmee sorteert hij voor op zijn allegorische uitleg van de passage. De passage werd stap voor stap doorlopen en de verschillen tussen beide uitleggingen van Augustinus aan een kritische blik onderworpen.

Het vers dat verreweg het meeste stof heeft doen opwaaien is Johannes 4,18, waaruit blijkt dat de vrouw vijf mannen heeft gehad. Augustinus probeert deze vijf mannen op drie verschillende wijzen te duiden: als een allegorische verwijzing naar de Pentateuch (reeds door anderen geopperd, aldus Augustinus), als een verwijzing naar de vijf reacties van de vrouw (en de onjuiste zesde reactie) of als een verwijzing naar de vijf zintuigen die ieder mens heeft. Op den duur komt daar een 'zesde zintuig' bij, het verstand dat ontvankelijk is voor geestelijke zaken.

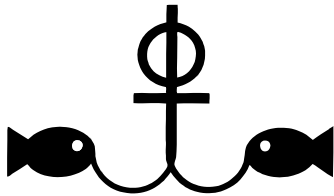
Opvallend is dat Augustinus in zijn oudste uitleg de afstand tot de Samaritaanse vergroot en haar als niet-navolgenswaardige afgodendienaar voorstelt, terwijl in zijn latere exegese de vrouw als vreemdelinge het beeld wordt van iedere gelovige. Ook is in de laatste uitleg de interpretatie van de vijf mannen als de vijf zintuigen de enige overgebleven verklaring die serieuze aandacht krijgt.

Een uitgewerkte, schriftelijke versie van deze lezing is op verzoek bij de spreker verkrijgbaar.

Bestuursmededelingen

- ✚ Via een kaart, bloemen en persoonlijke aanwezigheid bij de uitvaart door meerdere (bestuurs)leden hebben we stilgestaan bij het overlijden van Gerard Rouwhorst. Ook is een overlijdensadvertentie geplaatst in *de Volkskrant* en *Trouw*.
- ✚ We mogen twee nieuwe leden verwelkomen: em. prof. Joost Baneke en dr. Mathieu Cuijpers (KU Leuven).
- ✚ Tot vreugde van het bestuur heeft Nathan Witkamp toegezegd een nieuwe termijn als bestuurslid te willen vervullen.
- ✚ Het bestuur dankt ook de kascontrolecommissie, die dit keer bestond uit Juditha en Piet Hein. Het jaarverslag werd goedgekeurd, met complimenten voor de penningmeester. Mede namens de commissie wordt u van harte aangemoedigd U wordt van harte aangemoedigd de contributie voor dit jaar (en, indien nodig, achterstallige bedragen) over te maken (€30,-), zie de gegevens hieronder.
- ✚ Op 17 april a.s. zal ons lid Gerben Wartena zijn proefschrift over Sedulius (*Christian Epic at the Crossroads of Cultures*, een commentaar op een gedeelte van boek 5 van diens Bijbelepos) verdedigen aan de VU. De verdediging begint om 13:45 en is ook op afstand te volgen via de link die u vindt op <https://vu.nl/nl/agenda/2026/promotie-g-f-wartena>. Na afloop van de verdediging is er een receptie ter plaatse.
- ✚ Eveneens op 17 april wordt in Apeldoorn een lezing gehouden door prof. dr. Carol Harrison (Oxford) onder de titel 'Augustinus: Architect van het erfzonde-dogma of een pastoraal bewogen kerkvader?' om 15.00. Aanmelden via <https://www.tua.nl/nl/agenda/augustinus> (namens Marten Willigen).
- ✚ Na een wat moeizaam productieproces bij het net overgenomen Brill is de Job-bundel nu toch echt in de afrondende fase.
- ✚ Het programma van het komende najaarscongres op 9-10 oktober in Amersfoort over de wetenschappelijke nalatenschap van professor Christine Mohrmann is bijna rond en wordt u spoedig toegestuurd, samen met de practicalia omtrent de aanmelding. We hopen van harte u daar in groten getale te kunnen begroeten. De volgende reguliere vergadering zal plaatsvinden op 13 maart 2027.

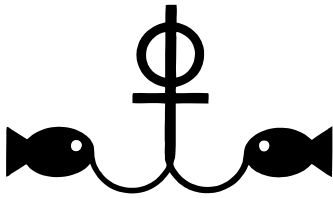
Stichting Oudchristelijke Studiën
Verslag voorjaarsvergadering 14 maart 2026

- ✚ Twee boeken van leden (Kitty Bouwman en Joop van Waarden) werden gepresenteerd op de vergadering. U kunt ze, zoals altijd, terugvinden op <https://www.oudchristelijkstudien.nl/van leden> (meldingen van nieuwe boeken bij de secretaris). De ter vergadering gepresenteerde “green & yellow” van Sidonius Apollinaris door Joop van Waarden kunt u tot en met 31 maart met 20% korting aanschaffen door op www.cambridge.org/9781009087629 “JOOP 2026” in te voeren.

Met hartelijke groet,
Roald Dijkstra, secretaris

Adres: Oude Nonnendaalseweg 180, 6542 WX Nijmegen
Contact: roald.dijkstra@ru.nl - 06-20534884
Financiën (ter informatie): NL28 INGB 0004 3206 72
t.n.v. Stichting voor Oudchristelijke Studiën

U kunt het verslag ook terugvinden op <https://www.oudchristelijkstudien.nl>.

In Memoriam Gerard Rouwhorst (uitgesproken op voorjaarsvergadering van 14 maart 2026)

door Nienke Vos

Inleidende woorden

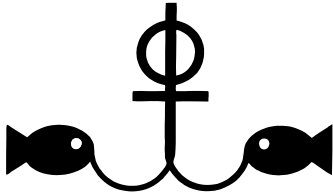
Toen ik in de eerste helft van juli van het vorige jaar aan Gerard een e-mail stuurde, waarin ik sprak over de ernstige ziekte van mijn moeder (inmiddels naar omstandigheden goed hersteld), schreef hij half juli een bericht terug en ik citeer: "Ik wil jullie laten weten dat ik de afgelopen maanden zelf ook het een en ander heb meegemaakt. [...] Op het ogenblik ben ik aan het herstellen van een pittige buikoperatie die ik moest ondergaan omdat in de week voor Pasen werd ontdekt dat er een kwaadaardige tumor in mijn galwegen zat. Ik ben op 21 mei geopereerd en heb 10 dagen in het ziekenhuis gelegen. De operatie is goed verlopen en het herstel verloopt ook voorspoedig. Alleen volg ik op het moment een (preventieve) chemotherapie die uit een cyclus van vier kuren van elk drie weken bestaat. Tot september zal ik er dus zoet mee zijn. Ik ben blij te horen dat de voorbereiding van het congres zo voorspoedig verloopt. Mooi dat de sprekers hebben toegezegd. In principe hoop ik zelf ook een (bescheiden) bijdrage te kunnen leveren. Ik weet nog niet precies waarover, maar er is nog tijd genoeg om daarover na te denken. Ik blijf de voorbereiding van het congres met belangstelling volgen."

In september hadden we opnieuw via de mail contact en Gerard schreef: "Ik ben ... goed hersteld van de operatie. [...] Ik hoop dat ik eind september, begin oktober weer aan het openbare leven kan gaan deelnemen. In principe ben ik ook van plan om naar de vergadering van 11 oktober te komen ..."

En jawel: toen ik op 11 oktober 2025 van het station naar de Bergkerk liep, liep Gerard me achterop. Hij zag er kwetsbaar doch monter uit en deelde weer openhartig hoe het met hem ging. Als vanouds zat hij in ons midden, aandachtig luisterend, vragen stellend en zijn kennis delend ... alsof er tussen de voorjaars- en de najaarsvergadering niets was gebeurd.

Op 19 december hadden we als lustrumcongrescommissie nog een Zoommeeting, waarbij we *online* een levendige uitwisseling hadden. Gerard was, als altijd, zeer betrokken, enthousiast en vol plannen.

Groot was dan ook de schok toen Els Rose op 6 januari liet weten dat Gerard de dag ervoor was opgenomen in het ziekenhuis. Vlak voor Oud en Nieuw was gebleken dat

de kanker terug was met vele uitzaaiingen. Twee dagen later liet Els weten dat Gerard de dag tevoren, op 7 januari, was overleden. De uitvaart was op 15 januari. We waren in shock en het is nog steeds moeilijk te bevatten dat Gerard er niet meer is. Zo plotseling viel hij uit ons verband ...

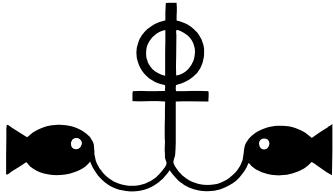
Woorden van gedachtenis

Gerardus Antonius Maria Rouwhorst werd geboren in Lichtenvoorde in 1951 en bezocht vanaf zijn twaalfde levensjaar het Klein-Seminarie te Apeldoorn. Daarna ging hij studeren in Utrecht: aan de KThU en de (toen) Rijksuniversiteit. Na zijn afstuderen in 1975 startte hij een promotietraject over Efrem de Syriër met als promotor Herman Wegman. Hij studeerde enige tijd in zowel Parijs (aan de École Pratique des Hautes Études—Sciences Religieuses), als Rome (het Pauselijk Oriëntaals Instituut). In Parijs leerde hij Atsuko kennen, afkomstig uit Japan, met wie hij later zou trouwen; ze kregen twee zonen: Ken en George.

In 1985 verdedigde Gerard zijn proefschrift: *Les hymnes pascales d’Ephrem de Nisibe. Analyse théologique et recherche sur l’évolution de la fête pascale chrétienne à Nisibe et à Edesse et dans quelques Églises voisines au quatrième siècle*. Dit proefschrift werd vier jaar later in twee delen gepubliceerd in de *Supplementa van Vigiliae Christianae*. In 1992 volgde Gerard Wegman op als hoogleraar Liturgiegeschiedenis en de titel van zijn oratie luidde: ‘De viering van de eucharistie in de vroege kerk’.

Zelf leerde ik Gerard kennen toen ik als AiO werkte aan mijn proefschrift in Utrecht (begin jaren 2000). De kerkhistorici van de KTU én de UU werkten intensief samen in een onderzoeksgroep Identiteit in Wording (*Identity in the Making*), waarmee we een aantal mooie congressen organiseerden. Gerard was altijd inspirerend van de partij. In zijn onderzoek gaf hij blijk van zijn rijke talenkennis (inclusief Syrisch, Koptisch en Armeens), zijn interesse in vroegchristelijke rituelen én zijn belangstelling voor het vroege jodendom. Belangrijke publicaties betroffen de Syrische eucharistische gebeden, de Latijnse doopliturgie, lectionaria, epifanie, de zondagsviering, de paasdatum, de relatie tussen apocriefe geschriften en de liturgie *et cetera et cetera*.

Samen gingen we ook op cursus: *Writing in English for Publication*; AiO’s, docenten én hoogleraren moesten aan de slag. Nadat de Faculteit Godgeleerdheid werd opgeheven en de PThU gesticht, werd de KTU in 2007 onderdeel van Tilburg University. Gerard werd zodoende hoogleraar Liturgiewetenschap aan de TST, de Tilburg School of Catholic Theology. Toen hij in 2016 met emeritaat ging, hield hij (in maart 2017) een afscheidscollege met de titel: ‘Nieuwe perspectieven op de liturgische tradities van het vroege christendom’. Bij die gelegenheid kreeg hij een afscheidsbundel aangeboden:

Sanctifying texts, transforming rituals (2017), onder redactie van Els Rose, Marcel Poorthuis en Paul van Geest.

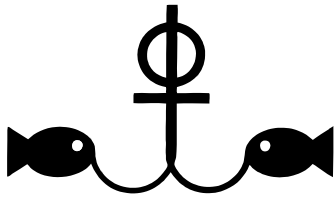
Gerard was nauw betrokken bij allerlei vakinhoudelijke verbanden, zoals het interuniversitaire Liturgisch Instituut (later IRILIS), *Societas Liturgica*, de Arbeitsgemeinschaft Katholische Liturgiewissenschaftler/innen en de Society for Oriental Liturgy, waarvan hij van 2018 tot 2022 voorzitter was.

Ook ons gezelschap diende hij: lid vanaf 1989, was hij van 2009 tot 2024 bestuurslid, waarvan tussen 2012 en 2018 voorzitter. Voor het lustrumcongres over rituelen en de bijbehorende bundel was zijn betrokkenheid van onschatbare waarde, zoals dat ook het geval was bij het congres en de bundel over Job, die we aan hem zullen opdragen. Gerard publiceerde veel en was in velerlei redacties actief, waaronder ook de *editorial board* van de *Supplementa* bij *Vigiliae Christianae*.

Maar ook *buiten* de wetenschap was hij actief: als lid van het bestuur van de plaatselijke parochie in Nieuwegein, als voorzitter van de Katholieke Raad voor het Jodendom en als redactielid van het tijdschrift 'Heilig Spel', en zo voorts en zo verder.

In alles wat hij deed, was Gerard betrokken en behulpzaam. Zelf heb ik dat mogen ervaren tijdens een middag in Nieuwegein: we zaten in zijn studeerkamer en hij legde me geduldig uit hoe het stuk dat ik op zijn verzoek had geschreven voor het handboek *Prayer in the Ancient World*, over het gebed dat Macrina op haar sterfbed bidt, zoals beschreven in haar *vita*, beter kon. Van Gerard had ik al eerder ik het belang geleerd van begrippen als *performance* en *embodiment*. Het gaat in de liturgie om 'uitvoering door' de *hele mens*, lichaam, ziel en geest: met bewegingen en gebaren, geuren en sensaties, ritme en herhaling, kortom: een intense beleving van de *hele mens*.

Ook Nathan deelde met ons de grote betrokkenheid die Gerard hem betoonde – ik citeer uit een e-mail van hem: " ... In de periode dat ik [Nathan dus] aan mijn proefschrift werkte, sprak en mailde ik regelmatig met Gerard over allerlei kwesties en was hij altijd bereid mij zo goed mogelijk van antwoorden te voorzien, artikelen te delen etc. Vervolgens werd Gerard opgenomen in de leescommissie van mijn proefschrift en [hij was] uitermate positief. [Later heeft] ongetwijfeld [...] Gerards invloed eraan bijgedragen dat de publicatie van mijn proefschrift bij Brill ongekend vlotjes is verlopen.

In de jaren daarna sprak en mailde ik hem regelmatig over onze gemeenschappelijke onderzoeksinteresse in de vroeg-Syrische liturgie en was hij zoals altijd bereid mee te denken, artikelen te delen etc. En als hij zelf bezig was aan een artikel, merkte hij gerust vriendelijk op dat hij daarin ook naar mijn boek had verwezen. Hij was een gunnend mens.”

Inderdaad: naast al zijn wetenschappelijke en maatschappelijke bijdragen was bovenal Gerards *karakter* bijzonder; in alle woorden van gedachtenis die over hem geschreven en gesproken zijn in de afgelopen tijd, horen we stevast *deze* eigenschappen klinken: constructief, geëngageerd, vriendelijk, zachtmoedig, bescheiden, dienstbaar, innemend, gunnend.

Zo zullen wij ons hem herinneren, zo zullen wij hem missen, en zo zijn wij intens dankbaar voor wie hij in ons midden was.